

A SZŐLÉSZET ÉS BORÁSZAT HELYZETE AZ 1990-ES ÉVEKBEN

(The condition of wine-growing in the 1990s)

BODNÁR LÁSZLÓ

A szőlő-bor vertikum – a kimutatható fejlődési pálya ellenére is – évtizedek óta a különböző termelési-értékesítési szektorokból származó feszültségek színtere. Klímaviszonyaink között rendszeresen ismétlődnek az elemi – néha katasztrófális – károk, de ugyanúgy kiugró szőlőtermések is. Termőhelyenként – még nevezetes borvidéken is – évszázadok függvényében nagy tehát a mennyiségi, még inkább a minőségi ingadozás. Ennek következtében egyes években borhiány, máskor feldolgozási, tárolásai problémák jelentkeznek. Rendszeresen ismétlődnek a pénzügyi gondok főként a termelés, a feldolgozás gazdaságossága, máskor a károk felszámolása, de ugyanúgy az új termelőkapacitások létesítése, vagy a meglévő korszerűsítése, illetve a készletek finanszírozása területén. A 90-es évekre olyan piaci helyzet alakult ki, hogy az értékesítési lehetőségek jelentősen, sőt messze elmaradnak a szőlő- és bortermelésünktől.

A külpiaci telítettség, de a hazai értékesítés nehézségei miatt is létfontosságú a jól végiggondolt, a változó piaci igényekre is tekintő termelés. Ennek feltétele egyfelől a termelők kapcsolata a feldolgozással, másfelől a teljes vertikum – beleértve a külkereskedelmet is – érdekeltjének a közelítése. Csak így tud a termelés gyorsan és pontosan megfelelni a kívánt színvonalnak és az értékesítés is a nagy áldozatokkal megszerzett piaci pozícióknak.

A bel- és külpiaci pozíciók megőrzéséhez és kihasználásához sokféle nemzetgazdasági érdek fűződhet. Az általános gazdaság- és agrárpolitikával összefüggésben időnként más és más szempontok kaptak hangsúlyt. Ilyenek pl. a racionális földhasznosítás, vagy a szőlőtermelés dinamikus növelése, illetve a borászat fejlesztése, máskor térségi-borvidéki fejlesztési célok, vagy a nagyüzemi szempontok előtérbe helyezése, megint máskor foglalkoztatási, jövedelemszerzési és -növelési szempontok stb.

A múltra visszatekintve megállapítható, hogy a vertikumra ható tényezők együttes hatásának eredményeként összességében javult az ültetvények szerkezeti összetétele, még inkább termőképessége, de a termelési és borászati kapacitások összhangja is lényegesen jobb ma, mint az 1970-es években volt. Azaz a szőlészet és borászat korszerűsége, ezáltal hatékonysága is sokat javult.

A 70-es években indult és a 80-as évek elejéig tartó élénkülő termelési kedvet jeleztek a viszonylag kiegyensúlyozott üzemi és az ismét lendületet vett kistermelői telepítések. Viszonylag egyenletes ütemben emelkedett az átlagtermés mégpedig úgy, hogy közben területcsökkenés ment végbe. Az átlagtermések emelkedése többé-kevésbé kompenzálta a termelési költségek gyors növekedését. A jövedelmezőség azonban – főleg a

monopol felvásárlási árak hatására – mégis erősen ingadozott. A megvalósított borászati fejlesztések révén azonban végeredményben javult a termelő és a feldolgozó kapacitások összhangja.

A korábbi évtizedek fejlődését kétségkívül az akkori kedvező értékesítési lehetőségek (KGST-piac) motiválták. A viszonylagosan kiegyensúlyozott – lassan csökkenő – hazai borfogyasztás mellett dinamikusan emelkedett a borexport. Tartósan állt fenn olyan piaci helyzet, amelyben az értékesítési lehetőségek – és azok kihasználása – lényegesen meghaladták a bortermeletünket. Az ágazat termelési tervelőirányzatai az értékesítési lehetőségekből indultak ki, de a termelés korlátaira nemigen tekintettek. Ez sajnos egyoldalúan mennyiségcentrikus szemléletet honosított meg az egész vertikumban. És még így is a borforgalmazás rendre elmaradt az előirányzatoktól, a hazai szőlőtermelés „hiányát” olcsó borimporttal az ún. kiegészítő termelés pótolta. Csak ezzel lehetett a VI. ötéves tervidőszak végéig sikerrel teljesítettnek tekinteni a szőlészet-borászat feladatait. Egyidejűleg azonban – sajnos – több vállalatnál fellazult a szakmai igényesség. Alacsonyabb minőségű kategóriájú termékeket – „feljavítva” – magasabb minőségként hozták forgalomba, máskor a feltüntetett termőhely és fajta nem felelt meg a tényleges származásnak és az is előfordult, hogy különféle termékekhez nem természetes (szőlő) eredetű anyagokat használtak fel. Az ebből és a borimportból származó „előnyök” sajnos szervesen beépültek a borászatra szakosodott szervezetek gazdálkodásába.

Az ellentmondásos „fejlődési” folyamat a 80-as évek második felében megtört. A sorozatos fagykárosodás átmenetileg 50 ezer ha-on, tartósan pedig 25 ezer ha-on csökkentette az ültetvények termőképességét és szinte egyidejűleg drasztikusan beszűkültek a korábbi „jó” – mert nem igényes – piacok is. Az utóbbit egyfelől a Szovjetunió importkorlátozása, a KGST viszonylatú árucseré-forgalmi aktívumunk kialakulása, másfelől a hazai fizetőképes fogyasztói kereslet, illetve a termelés mennyisége rövid átmeneti időszakokra összhangba került. Ugyanakkor árdiszparitás alakult ki, ami abban jutott kifejezésre, hogy a fagykáros évek viszonylag magas felvásárlási árait a fogyasztói vagy a külkereskedelmi árak már nem viselték el. Növelte a feszültséget a közgazdasági szabályozás módosulása (1988. január 1-jétől), ami a fogyasztói árak növelésére, az adóztatási rendszer megváltoztatására és a hitelezési gyakorlatra egyaránt vonatkozott. Növelte a problémát az is, hogy a belkereskedelem a csökkent forgalom árrés tömegét az árréskulcs növelésével igyekezett kompenzálni. Kétséget kizáróan hozzájárult a vázolt „borpiaci” helyzet romlásához, hogy a fogyasztók bizalma okkal ingott meg a forgalomban levő borok iránt. Mindez együttesen a forgalom lanygulásához, túltermelés látszatához, a likviditási és felvásárlási-finanszírozási feszültségek éleződéséhez vezetett.

Más oldalról viszont a mennyiségi szempontok kerültek túlsúlyba és eltorzultak az értékviszonyok. És nemcsak a szőlő- és borárakban mutatkozott meg a bizalomvesztés, de a szakmai fegyelem is fellazult az ágazat az igénytelen – esetenként nyereszkesedő – piac kiszolgálójává vált. Így aztán napjainkra olyan helyzet alakult ki, amely egyidejűleg hozza felszínre az összes ellentmondást. A felhalmozódottakat és az új keletű feszültségeket együtt.

A szőlő-bortermeletési ágazat válsághelyzetbe került. Kialakulásában csak másodlagos szerepe volt az ültetvényeket ért súlyos *fagykárosorozatnak*, döntő válságtényezőnek azonban az államilag korábban garantált, ezért biztosnak és tartósnak hitt KGST – főleg szovjet – piac beszűkülése, majd teljes összeomlás bizonyult. A kialakult helyzetben a borászati üzemek többsége időlegesen átvállalta az általa integrált szőlőtermelők többletköltségeit és a készletezés költségeit is. E kényszer miatt jelentős veszteségek leírására kényszerült.

Kedvezőtlenül hatott az 1983/84-es gazdasági év, amikor 2,6 millió hl bort és pezsgőt exportáltunk a Szovjetunióba. Ennek a mennyiségi tömeg-árutermelésnek a káros következményeit máig sem sikerült megszüntetni. Ezek az évek a „borszerű áruk” korlátlan eladásának időszakai voltak.

Az ágazat túlzott exportérdekeltsége érvényesült, amikor évente 5 millió körüli volt az átlagtermés, s ennek 60–70%-át exportálták. A nagyobb hagyományokkal, borkultúrával rendelkező országok mint pl. Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Németország az évi termés 60–70%-át belső piacaikon értékesítik, illetve a minőségi áru „érleléséhez” szükséges tárolókban tartják. Messzebb menve a Dél-Afrikai Köztársaságban az exportképes bor 10%-át szállítják külföldre.

A hazai viszonyok nem viselték el azokat a korlátozó tényezőket, melyek a minőség és az eredetvédelem rendszerének működését biztosították volna.

Az 1989-ig érvényben lévő borkereskedelem az állam monopóliuma, s az ezzel kapcsolatos rendszerszemléletből hiányzott a tényleges bor-nagykereskedelem. A szőlő- és borértékesítésben a külkereskedelmi vállalatok az exportban, belföldön az élelmiszer nagykereskedelmi vállalatok és az „árnyékgazdaság”-nak nevezett csatornák uralták. A termelő tüzemek borkimérői is csak választékbővítő funkciót tölthettek be.

A Szovjetunió utolsó évében már csak kb. 670 000 hl palackos bort és pezsgőt vettek át. Ugyanakkor megszűnt a „második” legnagyobb áruátvevő az NDK kb. 450 000 hl áru-elhelyezési lehetőséggel. A tradicionálisan tőkés exportértékesítési lehetőségünk is tartósan 450 000 hl alá esett.

Az egy főre eső borfogyasztás a 60-as évek végén prognosztizált 35 liter/főről, 21 liter/főre redukálódott hazánkban.

A hagyományosan nagy borfogyasztó országokban is csökkenés következett be a 80-as évek második felére. Franciaországban, Olaszországban 10–15 liter/fővel esett vissza a borfogyasztás évente.

Alapvető változás 1991. január 1-jén lépett életbe, amikor a borkereskedelmet liberalizálták. Ettől az időtől már természetes személyek, tehát magántermelők és egyéni vállalkozók is folytathatnak kereskedelmi tevékenységet.

A bor nemzetközi kereskedelmében az utóbbi években új piacok is jelentkeztek, így a borfogyasztó államok sorába lépett Anglia, Japán, a skandináv országok stb.

A magyarországi borfogyasztás visszaesése részben a tradíciók nem megfelelő ápolásában, részben a rosszul értelmezett kereskedelmi etika és reklámtilalom együttes kedvezőtlen hatásában keresendő.

Magyarországon a 70-es és 80-as évtizedben elsősorban a mennyiségi szemléleten alapuló termelés- és kereskedelempolitika érvényesült, amely a borászat szerkezeti lemerevedését vonta maga után. Ez egyrészt megmutatkozott a fajtaösszetétel nem kellően rugalmas és piacérzékeny kezelésében, másrészt a hagyományok és a nagyüzemi ültetvénykultúra nem szerencsés kezelésében, egy harmonikus rendszer kiépítésének hiányában.

Az exportszerkezet nem megfelelő átrendeződését jelzi, hogy a legjelentősebb tőkés piacon, Németországban – ahová évente 200–220 000 hl bort exportálunk, az áru több mint 50%-át még mindig a hordós bor adja. Ez lényegében alapanyag szállítói pozíció jelent, melyből a német nagykereskedők húznak hasznot.

Az 1990. évi exportadatok jól tükrözik az importált és exportált mennyiséget, a bor- és bortermékek struktúráját.

Jelentős változás a borexportban 1991-ben következett be, amikor az Egyesült Királyságban vásárlás-növekedés következett be, míg a egyesített Németországban a pa-

lackozott borok vásárlásának aránya ugyan növekedett, azonban nem közelítette meg a korábbi exportált mennyiséget.

A borimport 1986-ban érte el a csúcspontját a súlyos fagykárok miatt. Jelentősebb importra került sor 1995-ben is, amikor a peronoszpóra, s ezzel összefüggésben a rossz minőségű növényvédő szerek importja idézett elő nagy termés kiesést.

1991-ben az import alig haladta meg a 100 ezer hl, amely leginkább a barter (árucsere) szerződéseken alapult. Az importnak csak kis része érkezett globálkvóta keretén belül hazánkba.

A külpiazi tendenciák egyértelművé teszik, hogy a régebbi, számunkra kedvező exportarány nem fog visszatérni. Ez pedig a hazai fogyasztásra irányítja a figyelmet, felértékelve az eddigiekhez képest a magyar fogyasztót. Érdekesé válik, hogy milyen bort keresnek a hazai fogyasztók, mennyi pénzt tudnak érte adni. Az eredetvédelem, a minőség megbecsülése helyett a kommersz típusú borok uralják a piacot. Az is megfigyelhető, hogy a magyar fogyasztók reagáltak az exportból visszamaradt tömegárak elterjedésére, 20–30 év alatt felére csökkent az egy főre jutó borfogyasztás. A motorizáció elterjedésével vagy a növekvő üdítőital fogyasztással magyarázzák többen ezt a csökkenést. Valójában ez nem igazi ok. A fordulópont a hazai piacon is 1991-ben következett be, amikor is a folyamatos csökkenés és stagnálás helyett jelentős növekedés következett be a borfogyasztásban. Ennek fő oka az olcsó kannás borok elterjedése volt. Olyan helyzet alakult ki, hogy egy liter olcsó bor ára ugyanannyi lett, mint egy fél liter átlagos minőségű söré.

A „tizes” élbolyban 1995-ben Magyarországon már 34,7 literre emelkedett az egy főre jutó fogyasztás, ahol a nyolcadik helyet foglaltuk el. Megelőzött bennünket Franciaország (63,5 liter), Olaszország (60,4 l), Portugália (58,4 l), Luxemburg (58,2 l), Argentína (43,8 l), Svájc (43,6 l) és Spanyolország (36,3 l). Utánunk következik Görögország (34,5 l), Ausztria (32 l).

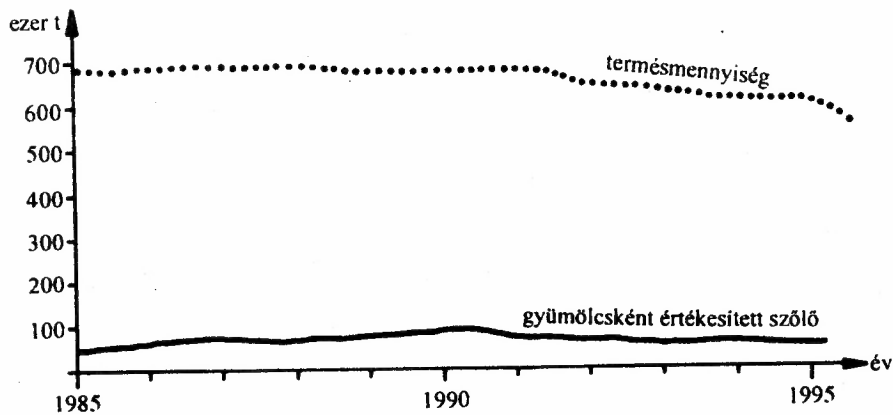
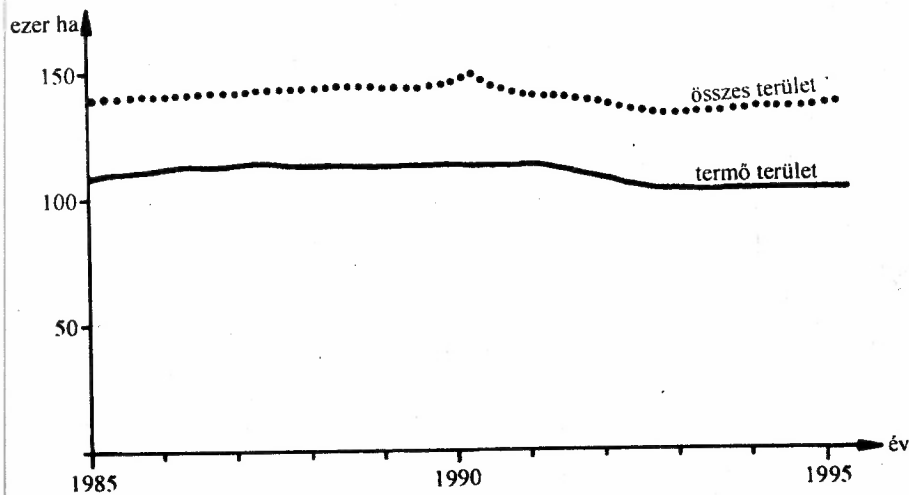
A társadalom jelentős mértékű polarizálódása a keresletet polarizálódását is magával vonta. Egyes rétegeknél mind nehezebb a megélhetés, ők a minél olcsóbb bort keresik. A hirtelen meggazdagodottak a legdrágább borokat a legelőkelőbbnek vélt helyeken vásárolják meg. Tehát a legolcsóbb és a legdrágább borok iránt van a legnagyobb kereslet.

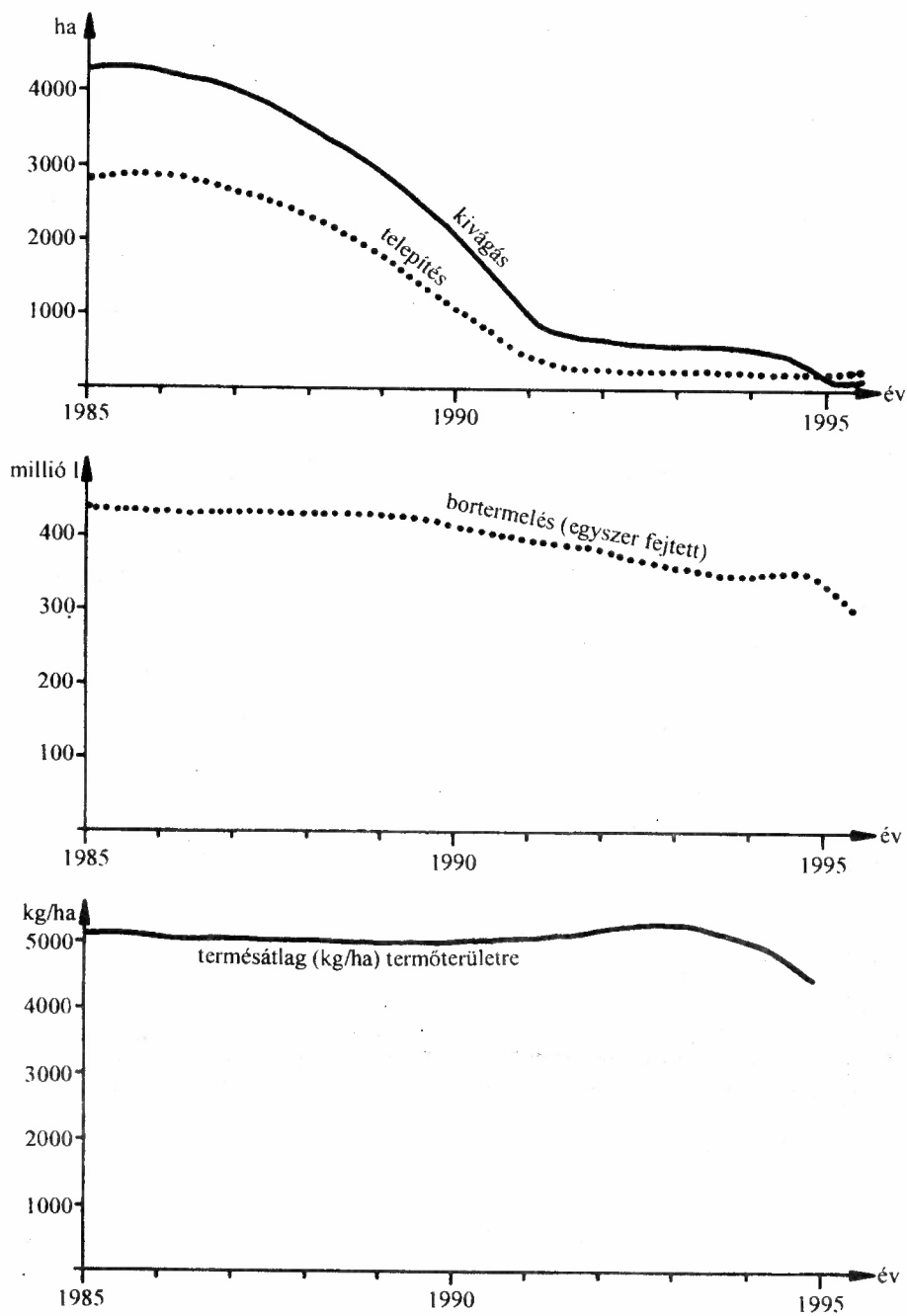
A külföldi statisztikák szerint a minőségi borok fogyasztói leginkább a középosztály tagjai közül kerülnek ki. Hazánkban ez a réteg sajnos még nem erősödött meg kellő mértékben és nem engedheti meg magának azt, hogy az étkezésekhez egy-két pohár jó bort megigyon. Még inkább nincs lehetősége arra, hogy rendszeresen vendéglőkben étkezhessen. A magyar borok csupán 1%-a értékesül a vendéglátóiparban és ha a borozókat és a talponállókat is figyelembe vesszük, ez akkor sem több 5%-nál.

A borfogyasztás klasszikus színterei a különböző vendéglátóipari egységek. Magyarországon ezek közel sem töltik be azt a funkciót, amely a borkultúra növelésében, a borfogyasztás mennyiségének és színvonalának emelésében rájuk hárulna. Jelentős hiányossága a vendéglátóipari borértékesítésnek, hogy kevés és laza kapcsolat van a borászati vállalatok és vendéglátóipari egységek között. Így könnyen előfordulhat, hogy egy-egy vendéglőben az adott tájegységre jellemző borokat nem lehet megvásárolni.

Az 1991–1995 közötti időszakban is tovább folytatódtak a nem kívánt irányzatok, tovább csökkent az összes szőlőterület, ezen belül is a termőterület (1. ábra, 1. táblázat). Bár a termésátlag kis mértékben nőtt, de a termésmennyiség a termőterület csökkenésével párhuzamosan csökkent. A bortermeles jelentős visszaesést mutat. Az 1986–1990 évek átlagához viszonyítva, amikor is 4 millió 310 ezer hl volt, 1991–1995 évek átlagában 3 millió 820 ezer hl volt.

1. ÁBRA
A szőlőtermelés alakulása 1985 és 1995 között
(The development of viticulture in 1985–1995)

1. TÁBLÁZAT

A szőlő- és bortertermelés alakulása a számok tükrében
(Grape- and wine production as reflected by figures)

Megnevezés	1986–1990. évek átlaga	1991–1995. évek átlaga	1994	1995
Összes terület, ezer ha	143	133	132	131
Termőterület, ezer ha	112	106	101	100
Termésátlag, kg/ha (termőterületre)	5100	5210	5003	4810
Termésmennyiség, ezer t	676	637	614	544
Gyümölcsként értékesített szőlő, ezer t	45	48	42	36
Bortertermelés (egyszer fejtett), millió l	431	382	369	329
Telepítés, ha	2702	173	72	56
Kivágás, ha	4030	851	404	49

Az 1991–1995 évek átlagában megyénkénti összehasonlításban a Dunántúlon a legnagyobb szőlőterülettel Veszprém, Zala, Tolna, Somogy és Baranya rendelkezett. Kiseb területre volt Fejér, Győr-Moson-Sopron, Vas megyének.

Az Alföldön Bács-Kiskun, Pest, Csongrád megye után Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Békés megye következik. Észak-Magyarországon Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye után Nógrád megyében jelentéktelen a szőlőterület aránya.

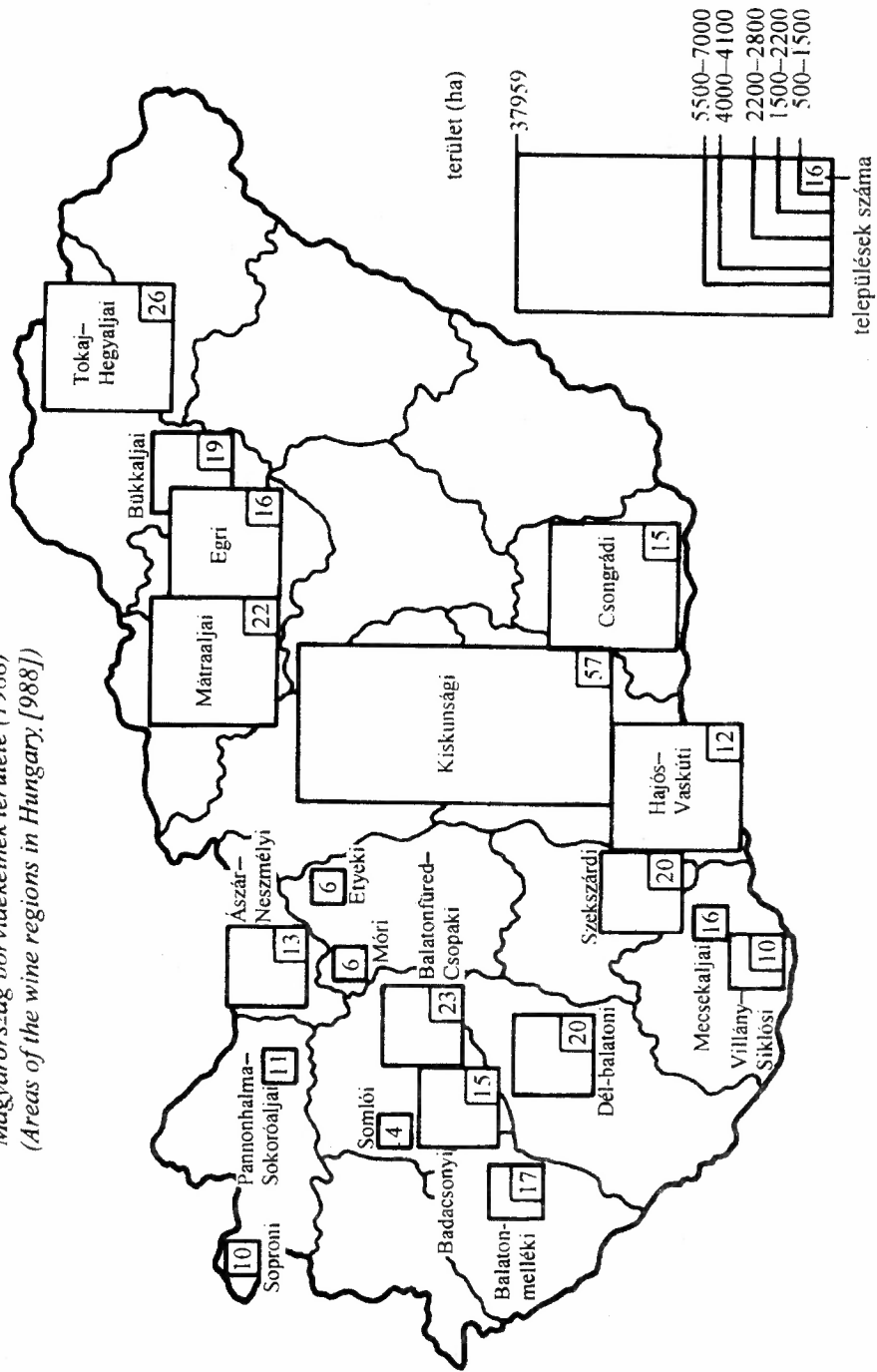
Az 1991–1995 évek átlagában az összterületen belül a szőlőterület aránya 79,48%, amelyen belül a Dunántúlon 86,28%, az Alföldön 73,9%, Észak-Magyarországon 80,69%. Az országos átlagot jóval meghaladja Heves megye, ahol 87,78% a termőterület aránya. Ez egyben jelzi azt, hogy a két történelmi borvidéken – a Mátraalján és az egri borvidéken – még most is kiemelt szerepet tulajdonítanak a szőlő- és borkultúrának (2. ábra).

A termőterület termésátlaga országosan 5207 kg/ha volt az 1991–1995. évek átlagában. Kiugróan magas értéket mutat Heves megye 8025 kg/ha, majd Somogy és Tolna következik. Igen alacsony az Alföldön, így Csongrád, Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok megyében (2. táblázat).

Az utóbbi években más gondok is jelentkeztek. A szüret után a szövetkezetek, de ugyanúgy az egyéni gazdák sem kapták meg idejében a szőlőért járó pénzt. Ezáltal arra sincs anyagi biztosíték, hogy a tavaszi munkálatok idejében és megfelelő minőségben elkészüljenek. Romlik a termelési kedv, csökken a telepítések nagysága, uralkodóvá válik a szőlő kivágása. A növényvédelmi teendők elmaradása is ronthatja vagy tönkretelheti a történelmi borvidék állapotát. Szőlőtelepítésről pedig már nem is igen beszélnek, mert annak költsége meghaladja az egymillió forintot hektáronként.

Az egri hegyközség területén már 1996 őszén vita alakult ki a kékszőlőfajták mustjának exportjáról. A szüret időszakában a must egy részét Csehországba, Lengyelországba, Szlovákiába, Szlovéniába szállították. Ez károkat okozhat, mert pl. az egri Bikavér alapanyagát szállítják ki és idehaza nem készült belőle bor. Ez az akció a piacok elvesztését is jelentheti. A hegyközségeknek viszont nincs jogi eszköze arra, hogy ezt megakadályozza. Ezért meg kell találni azt az összhangot, amely a minőségnek megfelelően fogalmazza meg a felvásárlási árakat. Csakis így érhető el a garantált minőség a világpiacra. Természetesen más gondok is jelentkeztek. Akadt olyan felvásárló az egri borvi

2. ÁBRA
 Magyarország borvidékeinek területe (1988)
 (Areas of the wine regions in Hungary. [988])

2. TÁBLÁZAT

A szőlőtermelés helyzete 1991–1995. évek átlagában megyénként
(The situation of viticulture in 1991–1995, by counties)

Megye	Szőlőterület (ha)	Ebből termő- területek	Összes ter- més mennyiség (tonna)	Ebből termő- területen termett (tonna)	Termőterület termésátlaga (kg/ha)
Baranya	4 989	4 101	24 200	21 498	5 242
Fejér	3 766	3 603	18 758	16 471	4 571
Győr-Moson-Sopron	3 559	3 430	23 482	18 876	5 503
Komárom-Esztergom	3 779	3 275	19 743	18 056	5 514
Somogy	6 081	5 357	39 418	37 271	6 957
Tolna	6 354	5 406	36 026	33 653	6 225
Vas	1 594	1 565	8 537	7 049	4 504
Veszprém	8 190	6 852	42 836	36 807	5 369
Zala	7 017	5 524	28 306	25 468	4 610
Dunántúl	45 329	39 113	241 306	215 149	5 007
Bács-Kiskun	37 767	25 842	150 569	121 465	4 700
Békés	236	231	2 819	747	3 234
Csongrád	5 419	5 050	16 973	15 431	3 055
Hajdú-Bihar	2 755	2 180	7 921	7 760	3 560
Jász-Nagykun-Szolnok	2 501	2 410	12 355	9 466	3 928
Pest	9 269	6 909	37 767	31 129	4 510
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2 790	2 264	7 780	7 526	3 324
Alföld	60 737	44 886	236 184	193 524	4 311
Borsod-Abaúj-Zemplén	12 951	9 802	54 409	49 381	5 038
Heves	11 690	10 262	91 055	82 357	8 025
Nógrád	1 115	721	3 844	3 205	4 445
Észak	25 756	20 785	149 308	134 943	6 492
VIDÉK ÖSSZESEN	131 822	104 784	626 798	543 616	5 187
Budapest	1 478	1 257	10 581	8 856	7 645
ORSZÁG ÖSSZESEN	133 300	106 041	637 379	552 472	5 209

déken aki már a szőlő biológiai érése előtt kezdte meg az átvételt. Ezzel még súlyosabb károkat okozott, mint akik a must külföldi értékesítésére szánták el magukat. Az így készített must minősége is erősen megkérdőjelezhető.

Az elmondottakból következik, hogy először is egy stratégia kialakítására van szükség. Vagyis a szőlőből, borászatból élők rétegének megfelelő perspektívát kell látnia maga előtt a szőlészetben és a borászatban. Ebben kölcsönösen segíthetnek az érdekelt települések önkormányzatai, a szőlő- és bortermelők egyesületének helyi tagjai, valamint a szövetkezetek. Ha így életképes tulajdoni hányad, tulajdonosi szervezet jönne létre, akkor kezdeményezően léphetnének fel a korábbi hitelezőkkel, a bankokkal szemben. Úgy például, hogy követeléseiket tulajdonosi részre váltsák át. Vagyis, hogy a történelmi borvidék iránt lojális tulajdonosként lépjenek be egy majdani társaságba.

Az eredetvédelem intézményi háttere a hegyközségi törvény életbelépésével, a hegyközségek újrászerveződésével vált ismét lehetővé. Ez a rendszer a termelők önszabályozó és önellenőrző szervezete, amely az állami szabályozást és ellenőrzést is kiegészíti.

A fogyasztás jelenlegi helyzete, a gazdasági környezet és annak várható alakulása indokolttá teszi egy olyan marketing stratégia kialakítását, amely képes választ adni a kihívásokra.

A magyar szőlő- és bortermelők számára az eredetvédelem fejlesztése nemcsak a Közös Piac által igényelt tevékenység, hanem gazdasági kényszer is. A termelés csökkenéséből adódó veszteségek részleges vagy jelentős pótlása csak akkor képzelhető el, ha a védett eredetű borok egy nagyobb hazai és exportpiaci részesedést érnek el, ott termelői, szabályozási garanciájuk következtében jelentős árbevételt jelenthetnek. A termelőknek és a kereskedőknek meg kell találni a származási hely megnevezése és a márkák közötti harmóniát is. Az eredetvédelem a borászati feldolgozást, a borvidékeket, a hazai és exportpiacot, valamint a fogyasztást is erőteljesen differenciálja.

Meggyőződésem, hogy a szőlő- és borágazat jelenlegi súlyos helyzetéből is képes a megújulásra, a hatékony piaccentrikus termelés megvalósítására. Erre a megújulásra annál is inkább szükség van, mert területi elhelyezése mindig is nagyszámú munkahelyet, gazdasági felvirágzást biztosított, illetve hozott, különösen a történelmi borvidékeknek. Más termelési kultúrával a szőlészet itt nem is helyettesíthető. A borgazdaságok feldolgozó kapacitása is nagy érték és más célra nem is igen konvertálható. A szőlészet és borászat volt itt a legfontosabb agrárágazat, a nagyüzemek, az egyéni termelők pénzeszközeiket ebbe a „legeredményesebb” ágazatukba, a bortermelésbe fektették, amihez még jelentős hiteleket is igénybe vettek.

Megjegyzendő, hogy a világ ismert „zárt” borvidékein kb. 35–45 millió hektoliter bor terem. Ezek a minőségi borok folyamatosan növekvő áron találnak vevőre a világpiacon. A szigorúan szabályzott termelés is elősegíti a piaci egyensúlyt. Ebbe a minőségi piaci körbe kell a magyar történelmi borvidékeket bejuttatni, s a még el nem feledett eredet- és minőségvédelmével, hatékony piacszervező (marketing) tevékenységgel a magyar bor hírnevét ott megőrizni.

Irodalom

- Bodnár L. (1987) Az egeri és a mátraaljai történelmi borvidék. Heves Megyei Tanács Mg. Osztálya, Eger.
- Bodnár L. (1990) A szőlő és borértékesítés gondjai Heves megye történelmi borvidékein. In: *Tér-idő-társadalom*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 418–430. o.
- Bodnár L. (1991) A szőlő és bortermelés gondjai, különös tekintettel az egeri és a mátraaljai történelmi borvidékre. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series Tom. XX.* 21–36. o.
- Bodnár L. (1994) A szőlészet és borászat helyzete az 1990-es években. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series Tom. XXI.* 5–20. o.
- Nemzetközi Statisztikai Zsebkönyv. KSH, Budapest, 1987.
- A gyümölcs- és szőlőtermelés 1990. évi főbb eredményei. KSH Mg. Statisztikai Főosztály, Budapest.
- A borkereskedelem ABÉCÉJE. Pelsovin Trade BT. Balatonfüred, 1993.
- Magyar Statisztikai Zsebkönyv. KSH, Budapest, 1995.

THE CONDITION OF WINE-GROWING IN THE 1990S

LÁSZLÓ BODNÁR

Nowadays we can witness a rearrangement process in the field of wine-growing and wine-producing. One of the reasons is the significant slackening of market possibilities, and also the growing quality requirements. The mistakes, unclassified questions of profit-process become more and more acute. Exportation-centredness of wine-producing should remain, it is of great importance. It can be realized through a more standardized requirement-system in the field of both foreign and home Trade ensure this we need a fixed production basis, carefully elaborated concepts concerning our activity in the foreign market. Sooner our exportation was characterized by a one-channel sale-system. Nowadays, however, wine is delivered to the foreign market by more trade and exporting companies. The development of wine-growing and wine-producing, which could meet the necessary demands, is possible in perspective only. The present situation, on the one hand, defines the next measures, but in the perspective, on the other hand, it also limitations the size and pace of the development.

To restore the harmony between production and consumption, to make distorted price and value relations meet market value standards, to provide a profitable production on ground of utilizing oecological, biological and technological reserves, to validate the points of view of origin, naming and quality-loyalty in the product-structure are urgent tasks in the field of wine-producing. We need differentiated consumer prices in the country which would be in harmony with consumption prices and solvent demands. The exportation orientated character of wine-producing requires grounded foreign trade activity.